

ОРФИЧКЕ ХИМНЕ У РУХУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

(Снежана Вукадиновић, *Орфеј. Орфичке химне*, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 2023, стр. 295)

(е-књига: <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2023/978-86-6065-826-7>)

Загонетна личност митског певача Орфеја и религиозни покрет који је по њему понео назив орфизам, од давнина представљају неисцрпан извор уметничке инспирације, а у последњих неколико векова, захваљујући критичким издањима античких извора, и све учесталији предмет научног истраживања. Захваљујући дигиталном издању монографије *Орфеј. Орфичке химне*, проф. Снежане Вукадиновић, српска читалачка публика ће имати прилику да се не само боље упозна са различити аспектима ове сложене и још увек недовољно истражене теме већ и да по први пут на свом језику чита *Орфичке химне*, које поред изворне имају и велику уметничку вредност.

Монографију *Орфеј. Орфичке химне* тематски можемо поделити на две велике целине. Први део књиге представља концизну научну студију која покрива широк спектар тема везаних за Орфеја – његову митско-историјску биографију (*Орфеј митска или историјска личност*, стр. 9–42), историјско-религијски приказ орфичког покрета и орфике (*Аскетско религијски покрет. Орфика и орфичари*, стр. 42–70), преглед орфичке књижевности и историјат њеног истраживања (*Орфичке химне – истраживања*, стр. 70–79 и *Орфичко Сунце*, стр. 89–97) и рецепцију *Орфичких химни* у српској култури (*Мирис Орфике у поетици Миодрага Павловића*, стр. 97–102). Кроз наведена поглавља ауторка читаоца постепено уводи у сложену питања која се тичу Орфеја и орфике, истовремено приказујући друштвено-историјски и религијски контекст у којем су настале *Орфичке химне*, којима је посвећен други део монографије (*О преводу орфичких химни на српски језик*, стр. 102–103, *Орфики ђмвои – Орфичке химне*, стр. 103–212 и *Коментари*, стр. 212–285).

У првом поглављу – *Орфеј: митска или историјска личност* – ауторка на основу критичке анализе бројних, али често фрагментарних и међусобно супротстављених података које о Орфеју пружају антички извори, даје исцрпан приказ његове митолошке биографије и прати историјски развој

појединих митема и митолошких сижеа који су се временом почели везати за Орфејов лик. Поред приказа митолошке биографије, велика пажња је посвећена питању Орфејеве историчности и пореклу његовог култа. У том контексту проф. Вукадиновић посебно истиче Орфејеве шаманистичке црте и страно порекло, приклањајући се оној традицији научне мисли која иза митског вела препознаје реалну историјску личност.

Друго поглавље – *Аскетско-религијски покрет. Орфика и орфичари* – започиње испитивањем водећих научних токова који су феномену орфизма приступали како са религијских тако и са друштвено-економских становишта. Ауторка потом прелази на приказивање историјских извора, које дели у две велике групе: орфичке изворе и изворе који потичу од неорфичара. Из наведених извора се може закључити да је орфичко учење имало развијену теологију, а по томе се, како ауторка наглашава, разликовало од признате олимпске религије и од свих осталих верских заједница чији свештеници и приврженици нису били везани ни за какве догме. Остатак поглавља представља приказ историјског развоја орфичког покрета као и анализу појединих ритуално-теолошких елемената орфичке религије.

Након што је у другом поглављу читаоце упутила у основне проблеме и типологију орфичких извора, ауторка се у трећем поглављу окренула испитивању специфичније теме – самих орфичких химни. Поглавље *Орфичке химне – истраживања* започиње кратким уводом у орфичку књижевност, да би потом пажња била посвећена испитивању орфичких химни. Посебност химни се, како истиче проф. Вукадиновић, огледа у томе што оне представљају једини сачувани текст који је имао обредну функцију у служби неке верске заједнице. Наведено поглавље такође садржи и кратак историјат рукописа и издања *Орфичких химни*, као и разматрања кључних питања која се тичу ауторства и просторно-хронолошког оквира настанка химни. Ова питања су, како ауторка закључује, још увек отворена.

Четврто поглавље – *Орфичко Сунце* – представља ауторкину интерпретацију једне од 87 орфичких химни – *Химне Сунцу* (бр. 8). Поглавље започиње сажетим излагањем историје религиозних веровања у Сунце код медитеранских народа, да би пажња потом била окренута ка самој химни. Пре него што је прешла на анализу и интерпретацију текста химне, ауторка је читаоце најпре упознала са ритуалним контекстом за који је химна била везана. Посебно је истакла обредну улогу тамјана, на тај начин дочаравајући део мистичне атмосфере у којој су се химне читале.

Интеретација саме химне је заснована на анализи сложених епитета иза којих се крију најважније функције божанства: „Епитетом *πανδρέκεις* као *nomina honorifica* наглашава најважнију функцију која сублимира једну суштинску особину Хелија, он је неко коме ништа не промиче, а затим се ова функција проширује речима *ἔχων αἰώνιον ὄμμα*. Ево Сунца као око вечног дана, бог који све види, осећа и чује“ (Вукадиновић 2023: 91). У наставку поглавља ауторка повезује епитете који ближе одређују функцију божанства са митолошко-иконографским представама Сунца и интерпретира његову улогу у ширем контексту орфичке теологије.

На крају поглавља посвећеног *Химни Сунцу*, проф. Вукадиновић примећује да је оно нашло пут и у српску књижевност посредством песништва Васка Попе, који је цели један циклус песама посветио Сунцу: „Његово Сунце потиче из орфичке космогоније која се донекле сачувала у богумилској легенди“ (Вукадиновић, 2023: 95). Наведена опаска, посвећена рецепцији орфичких химни у српској књижевности, представља својеврстан увод у следеће поглавље – *Мирис орфике у поетици Миодрага Павловића*.

Поглавље *Мирис орфике у поетици Миодрага Павловића* у потпуности је посвећено рецепцији орфике у српској књижевности, односно орфичким елементима у поезији Миодрага Павловића: „Ово је прилика да се помене непоменуто, негде по страни случајно остављено и лишено светлости. Ово је прилика да се види и препозна још један Павловићев орфички печат, који прокламује неонадреалистички протест, у коме се преплићу митске и историјске слике балканске традиције“ (Вукадиновић 2023: 97). У овом поглављу проф. Вукадиновић се присећа свог првог сусрета са Павловићевом збирком. На њено питање због чега збирка има баш 87, а не 85 или 90 песама, проф. Никола Страјнић ју је упутио на Хелдерлинову поетику и орфичке химне: „Када сам открила оригинални текст *Орфичких химни*, све је било много јасније. Павловићева *орфика* кренула је од мистичног броја 87, тог истог броја и *Орфичких химни*“ (Вукадиновић, 2023: 98).

Пут од Павловићеве збирке водио је проф. Вукадиновић до орфичких химни, чије је превођење, са дужим и краћим прекидима, трајало више од деценије. У кратком поглављу, под насловом *О преводу орфичких химни на српски језик*, ауторка је навела неке карактеристике свог превода. С обзиром на то да се праћењем грчког хексаметра и оригиналног ритма губила мисаона суштина у српском језику, окренула се отвореном стиху и разуђенијем ритму, који су градили нову стилску тоналност. Бројни и сложени епитети су у потпуности преведени, што представља прави подухват, а на појединим

местима се ради јасноће стиха вршила њихова инверзија. Дуге релативне реченице су у појединим случајевима сажимане, а партиципи по потреби претварани у супстантив. Разлог оваквог избора налазимо у тежњи да се избегне нескладност звука у српском језику и да се свака химна чита у даху као једна молитвена поетска целина.

Након кратког објашњења следи централни и најважнији део монографије – *Ὀρφικοί ὕμνοι – Орфичке химне*. На нешто више од стотину страна проф. Вукадиновић је превела и прилагодила духу српског језика збирку од 87 орфичких химни, укључујући и уводну *Молитву за Мусеја* (*Εὐχή πρὸς Μουσαίου*). Сваки превод је пропраћен и оригиналним старогрчким текстом, што је од посебне важности за студенте класичних језика. Поред оригиналног текста, преводе прате бројни корисни коментари у којима ауторка читаоцима приближава митолошке личности које се јављају у тексту и објашњава мање познате појмове. У коментарима се такође налазе и поједини оригинални увиди и интерпретације. Књига се завршава закључком на српском и енглеском језику, у којем проф. Вукадиновић сажима кључне резултате своје студије, те списком извора и цитиране литературе, као и кратком биографијом аутора.

Допринос монографије *Орфеј. Орфичке химне* српској науци и култури огледа се на више равни. Она, пре свега, представља значајан приручник како за студенте историје, књижевности и класичних језика тако и за све оне који желе да се боље упознају са античком грчком религијом и митологијом. Преодевањем орфичких химни у рухо српског језика проф. Вукадиновић успела је да српској читалачкој публици приближи дух и мисао древне мистичне религије чија заоставштина има ванвременску цивилизацијску вредност.

Огњен Тошовић*

* ognjentosovic94@gmail.com